

Írásos, monokróm és karcolt képek

Lakner László *Áttekintés/Monochromia*
című kiállításáról

LÓSKA LAJOS

Modern Képtár – Vass László Gyűjtemény, Veszprém, 2018. VII. 7. – X. 27.

Lakner László monokróm, szöveges, illetve oldott geometrikus festményei tekinthetők meg nyáron és kora ősszel a veszprémi Vass László Gyűjtemény galériájában. A tárlat helyének megválasztása nem lehetett véletlen, ugyanis a szigorúan geometrikus és monokróm alkotások tárházaként ismert Vass-kollekcióban Lakner-mű is található. Ez utóbbi, az anyagtól némileg elkülönítve, szintén megtekinthető.

Lakner László a hazai képzőművészetben a 60-as évek nagy generációjának tagjaként, a honi szürnaturalizmus (A szoba múltja, 1960–61), pop art (Rembrandt-tanulmányok, 1966, Mosoly, 1969), majd a konceptualizmus jeles képviselőjeként ismert. Indulása után a kor jelentős kritikusai, művészettörténészei – többek között Pernecky Géza, Szabadi Judit – méltatták. Majd ahogy generációs társai közül sokan, ő is a külföldet választotta. Megelégedve a Kádár-korszak puha diktatúráját, 1976-ban Berlinben telepedett le, ahol ösztöndíjasként már korábban is élt és alkotott. Az Aczél György irányította kultúrpolitika nemcsak a hazai, de a külföldre került magyar művészeket is igyekezett szankcionálni, mégpedig úgy, hogy moratóriumot hirdetett velük szemben. Laknerrel is ez történt, sikereiről, a Velencei Biennálén (1976) és a kasseli documentán (1977) való szerepléséről csak a barátok és a szűkebb szakma értesült. Életművét itthon a rendszerváltás után a Ludwig Múzeumban megrendezett retrospektív tárlatán (2004) ismerhette meg alaposabban a nagyközönség. Ebből is következik, hogy a veszprémi kiállítást rendező Fehér Dávid a kevésbé méltatott, nem ábrázoló jellegű festészetét kívánta a nagyközönség elé tárni, mindenekelőtt az 1990-es években született festett-szöveges és monokróm munkák közül válogatott. A tárlat legfrissebb alkotása egy színes vonalhálóból felépített olajkép 2016-ból.

Tudnunk kell, hogy Laknernek már korai popartos vásznain is jelen vannak a betűk és a számok, ahogy a nagy amerikai képzőművészekenél is. Jó példa erre az 1967-es *Levél Barbarának* című festménye. Néhány évvel később azután a koncept art hatására eltűntek a tárgyak, és csak a szöveget hagyta meg (Joan Miró telegramja, 1973), pontosabban fogalmazva a 70-es évek elején születetteken egyszerre lehet kimutatni a fogalmi és a festészeti látásmódot. Mint ahogy Brendel János Lakner magyarországi tevékenységével foglalkozó monográfiájában megjegyzi, ennek az egyidejűségnek a megtestesülése a Szignatúrák-sorozat (1973–74), „amelyben az anyaglenyomatos technika felhasználását a 20. század nagyjai, mint

fotó: Navrátil Ferenc

LAKNER LÁSZLÓ: *Magyar furulya*, 1996,
olaj, vászon, furulya, 60×50 cm

fotó: Navrátil Ferenc

LAKNER LÁSZLÓ: *Cím nélkül*, 2016, olaj, vászon, 60x50 cm

Paul Klee és Picasso, Marcel Duchamp és Kurt Schwitters aláírásaival kombinálta.¹ Korai írásos művein azonban néhány kivételével (lásd a Klee-szignós festménye) nyomtatott betűk szerepelnek. Emlékezzünk csak vissza a költő, Paul Celan sorait idéző, *The Black Milk*-feliratos konceptuális szitanyomatára (Idézetmű, 1971), majd a nyomtatott szövegnek 12 évvel később megfestett expresszív kézírásos változatára (Celan (Schwarze Milch)). Ezt az új kifejezésmódot, az oldott festőiséget, melyet a new wave és a falfirkák egyaránt befolyásoltak, elsőként az *Isa pur*-képeken (1981–82) fedezhetjük fel. Téves tehát egyik méltatójának azon kijelentése, hogy teljes elszakadása a provinciális magyar művészettől az 1980–81-es New York-i ösztöndíja idején történt: az Ómagyar Mária-siralom sorai ihlette képeit ugyanis 1981–83 között készítette. Ezekről a következőket mondja egy interjúban: „Amerikai ösztöndíjam idején, New Yorkban 1981-ben iszonyatosan magamra maradtam, ekkor jutott eszembe ez a néhány szó, ez a mondat, amit egy pap mondott el egy

temetési szertartáson a 12. század végén. Abból az időből származnak ezek a sorok, amikor még a magyar nyelv és az írás nem passzolt össze. Ebben az időben már nagyon hatottak rám a spray-írások, a graffitik, amelyekkel New Yorkban nap mint nap találkozott az ember. Ezek szinte egyidejűleg készültek a Celan-képekkel, az *Isa pur*-ból három variánst csináltam, a Celanból kettőt.”² Hangsúlyozni kell tehát, hogy mivel szöveges munkáit folyamatosan festette, nyilvánvaló, hogy ezek a múlt század hetedik évtizedétől napjainkig az életmű legjelentősebb és legtetemesebb részét képezik.

A kollekció ismertetése előtt szükséges röviden a rendezésről is szólni. A kurátor a legpragmatikusabb módszert alkalmazta: külön-külön termekbe csoportosította az egymással összefüggő, az egymással párbeszédet folytató alkotásokat. Az első két helyiséget például főleg az írásos, utalásos hommage-ok töltik meg, majd a körök és a fejek következnek, ezért a kollekció egységét megtörő figurális munkákat (*Kettős fej*, *Ima*) akár el is lehetett volna hagyni. Az emeleti helyiség az absztrakt, vonalhálós festményeké.

foto: Navrátil Ferenc

LAKNER LÁSZLÓ: *Kettős fej*, 2001, olaj, vászon, 60×50 cm

De menjünk sorjában! Az első terembe lépő látogatót, mintegy felütésként, a két részből összeállított *Kövek Netanjáról* (1996) fogadja. A konkrét és az elvont, a szakrális és a profán szembesül egymással rajta: az egyik felén felületre applikált kódarabokat, a másik részén sima, sárgára festett üres képzőművészt látunk. Az ilyen és az ehhez hasonló, pop art inspirálta, két részből összeállított kompozíciók, asszablázsok Lakner munkásságának

sajátos termékei, pályája folyamán újból és újból feltűnnek az 1964-es *Vérző lábtól* a *Palazzo Vecchio kapuja I.* (2000) címűig. A bejárat másik oldalán a vakolt csupasz fehér falra emlékeztető *Duchamp* (1990) tűnik élénk, melynek fehér koloritja egyaránt utal az örökkévalóságra és az elmúlásra, illetve a buddhizmus termékeny úrjére, Lao-ce szerint ugyanis „Ahol megvalósul a teljes üresség, / ott a nyugalom tisztán megmarad, / minden növekszik a maga rendjén, / az örök áramlásban-körbe halad. / Minden virul, terem, / s a kezdethez

Fotó: Navrátil Ferenc

LAKNER LÁSZLÓ: *Duchamp*, 1990, olaj, vászon, 169×130 cm

visszatér szüntelen.³ Sietek megjegyezni, hogy az idézet korántsem önkényes, ugyanis Laknert mindig is érdekelte a buddhizmus, ezt dokumentálja a tárlaton jelen levő *Zen-dob* (1999) is. Visszatérve még a fentebb említett üres és fehér Duchamp-kompozícióhoz, ellentétének, a szintén falfelület hatását keltő, ugyanakkor érzékeny kék, ugyancsak *Duchamp* (1994–1996) címet viselő festménynek a kéksége felidézni bennünk Yves Klein kék munkáinak hangulatát is. Ebben a teremben találkozhatunk a nagy francia impresszionista festő, Claude Monet előtt tisztelgő, vastagon alapozott vásznával, melyen csupa nagybetűvel írva a legnagyobb francia impresszionista piktor neve van. Láthatunk itt továbbá egy magyar vonatkozású alkotást is, a művész számos objektjének sorába tartozó, fehér alapra applikált, igazi hatlyukú furulyát (*Magyar furulya*, 1996). Itt van Veszprémben a sárga alapon antikvával egymás alá írt SATOR, AREPO, TENET, OPERA, ROTAS-feliratú kép is, amely a Ludwig Múzeumban szintén szerepelt (*Sator Arepo*, 1994). A szöveg sajátja, hogy akár balról jobbra, akár jobbról balra, esetleg felülről lefelé vagy alulról felfelé olvassuk, mindig ugyanazokat szavakat adja ki. E latin nyelvű titokzatos „sator négyzet” nem véletlenül foglalkoztatta Laknert, hiszen bár sokan a kereszténységhez kötik, jelentése talányos, a szöveg végső soron önmagáért való. (Csak

Fotó: Navrátil Ferenc

LAKNER LÁSZLÓ: *Duchamp*, 1979, olaj, vászon, 200×150 cm

érdekséggként jegyzem meg, hogy a Laknertől egy generációval fiatalabb Gémes Péter is felhasználta egyik munkáján a palindromot.)

Külön csoportot képeznek az életművön belül az emeleten megtekinthető kis méretű, különböző struktúrákat variáló, geometrizáló, színes – sárga, lila, barna, kék stb. –, zömmel cím nélküli absztrakt, vázaltszerű festmények, melyeknek lényegét elsősorban a szabadon futó vonalak ritmusa adja meg. Absztrakt-dekoratív formaviláguk miatt kevésbé kapcsolódnak az egymásból következő munkák sorából álló Lakner-oeuvre egészéhez, a rendezés ezért kissé túldimenzionálja őket.⁴

A betű és szöveg szinte a kezdetektől fogva része a képzőművészetnek. Ha elfogadjuk George Kubler véleményét, amely szerint minden tárgy műtárgy, Hammurábi király sztéléjét is műalkotásnak tekintjük. A kompozíció részévé a betűk, szavak igazán azonban jóval később, a kubizmus idején váltak. Fontos szerepet játszottak továbbá a klasszikus avantgárdban a kollázsok (Schwitters). Szívesen használták a szavakat és a betűket, valamint a különböző szövegeket kompozícióikon a szürrealisták, a pop art és a koncept művészek is. A Veszprémben látható, közel negyven darabot számláló válogatás legnagyobb erénye, hogy megismerteti az érdeklődőkkel Lakner László utóbbi negyedszázadban készült írásos műveit.

Jegyzetek

- 1 Brendel János: Lakner László budapesti munkássága 1959–1973, 2000, Budapest, 156.
- 2 Sinkovits Péter: Progresszív álmok. Lakner László, Új Művészet, 2005/4, 4–7.
- 3 Lao-ce: Az út és az erény könyve (Ford.: Weöres Sándor), 1958, Budapest, 22.
- 4 Az absztrakt, kvázi geometrikus képekről: Fehér Dávid: Lakner László, 2016, Budapest, 26.